

14. Holland S. (1987) *The Market economy – From Micro to Mesoeconomics*, Weidenfeld and Nicolson, London.

15. Nelson R. and Winter S.G. (1982) *An Evolutionary Theory of Economic Change*, Harvard University Press, Harvard.

16. Ng Y-K. (1986) *Mesoeconomics – A Micro-Macro Analysis*, St. Martens Press, New York.

17. Porter, M. E. (1990) *The competitive advantage of nations*, MacMillan, London.

18. Schumpeter J.A. (2011). *The theory of economic development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle. With a New Introduction by John E. Elliot (Redvers Opie, Trans.)* Transaction Publishers: London.

19. Stigler G.J. (1968) *The Organization of Industry*, The University of Chicago Press, Chicago and London.

20. Tirole J. (1988) *The Theory of Industrial Organisation*, 10th edition, The MIT Press, London.

АНАЛІЗ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ В РОЗРІЗІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

ANALYSIS OF RETAIL FOOD IN THE CONTEXT OF REGIONAL DEVELOPMENT

В статті доведено, що у 2014–2015 рр. соціально-економічний розвиток більшості регіонів характеризується зменшенням промислового виробництва. Визначено, що доходи та витрати населення впливають на обсяги роздрібної торгівлі у регіонах України. Розглянуто динаміку макроекономічних показників України у розрахунку на одну особу населення та обсяги мережі роздрібної торгівлі підприємств.

Ключові слова: валовий регіональний продукт; роздрібна торгівля; розвиток; інфраструктура; конкуренція; методи.

В статье доказано, что в 2014–2015 гг. социально-экономическое развитие большинства регионов характеризуется уменьшением промышленного производства. Определено, что доходы и расходы населения влияют на объемы розничной торговли

в регионах Украины. Рассмотрена динамика макроэкономических показателей Украины в расчете на душу населения и объемы сети розничной торговли предприятий.

Ключевые слова: валовой региональный продукт; розничная торговля; развитие; инфраструктура; конкуренция; методы.

The article stipulates that in 2014–2015 social and economic development of most regions is characterized by decrease of industrial production. It has been determined that revenue and expenditure of population impact on retail trade in the regions of Ukraine. It has been determined that a significant portion of the total turnover of retail trade in Ukraine is taken by retail trading networks.

Key words: gross regional product; the retail trade; development; infrastructure; competition; methods.

УДК: 339.166:339.37

Марков Б.М.

к.е.н., докторант

Університет імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми. Розвиток роздрібної торгівлі продовольчими товарами здійснюється під впливом політично-правових, соціально-економічних, демографічних, географічних, транспортних, організаційно-технологічних, управлінських, фінансових, регіональних та інших чинників, які постійно змінюються.

В процесі діагностики розпізнається дійсний стан торгівельних підприємств на регіональних ринках, встановлюється характер і визначаються причини виявлених відхилень від заданого режиму функціонування. Так, на підприємствах роздрібної торгівлі необхідно вивчати динаміку товарних запасів, фактори що визначають їх розвиток, асортиментну структуру та оборотність запасів, оцінити ефективність роботи з управління товарними запасами та її вплив на діяльність торговельного підприємства.

Доступне для вчених і користувачів знання в області розвитку послуг роздрібної торгівлі на ринку

продовольчих товарів України є недостатнім для розвитку і розширення пізнання і використання його в діяльності торгівельного підприємства. Так склалася суперечлива ситуація, яка потребує свого вирішення і підтверджує існування наукової задачі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні вітчизняні дослідження О. Азарян, В. Апопія, М. Белявцева, О. Горбенко, Н. Міценко, І. Яціва та ін. присвячені, головним чином, структурним трансформаціям торгівлі, соціально-економічним та методологічним проблемам формування і розвитку продовольчого та непродовольчого ринків [1–5, 7]. Водночас у дослідженнях напрямів розвитку роздрібної торгівлі недостатньо уваги приділяється визначенню параметрів, які характеризують роздрібну торгівлю продовольчими товарами на регіональному рівні, а між тим основним пріоритетним напрямком розвитку економіки і політики держави є формування і розвиток торговельних кластерів в різних галузях.

Постановка завдання. Вищезазначене питання обумовлює актуальність та своєчасність дослідження, що в свою чергу дозволяє сформулювати наступну мету статті – проведення регіональної діагностики послуг роздрібною торгівлю на ринку продовольчих товарів України

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання основною метою економічного розвитку країн та їх регіонів є поліпшення якості життя населення шляхом побудови сучасної, стійкої, відкритої та конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки, формування професійної та ефективної системи державного управління.

В Україні у 2014–2015 рр. соціально-економічний розвиток більшості регіонів характеризується зменшенням промислового виробництва, відпливом інвестиційного капіталу, нестійкою експортною дина-

мікою, скороченням обсягів будівництва, звуженням внутрішнього ринку, погіршенням ситуації на ринку праці і загальним падінням рівня доходів (табл. 1).

Незважаючи на позитивну динаміку валового регіонального продукту у 2011–2014 рр., у 2014 році індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року) становив 93,4%. Розрахунки свідчать, що у 2014 році цей показник найбільшим був у таких регіонах:

- Дніпропетровська область (53749 грн. на одну особу);
- Київська область (46058 грн. та на одну особу);
- м. Київ (124163 грн. та на одну особу);
- Полтавська область (48040 грн. та на одну особу);
- Харківська область (35328 грн. та на одну особу).

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт у 2011–2014 рр.

Регіони	Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року,%)				Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу (грн.)			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
АРК	102,7	98,8	101	...	19467	22675	23595	...
Вінницька	107,2	103,7	104,8	104,6	17768	20253	22303	27249
Волинська	105,3	104,8	99,3	101,1	16993	19249	19817	23218
Дніпропетровська	103,4	97,5	99,3	95,1	42068	44650	46333	53749
Донецька	111,4	97,1	94,7	67,1	36446	38907	37830	27771
Житомирська	102,7	109,4	101,9	103,6	17184	19551	20286	23678
Закарпатська	104,7	103	100,6	102,8	14455	17088	17044	19170
Запорізька	102,9	97,8	99,3	100,4	27567	30656	30526	37251
Івано-Франківська	106,5	103,3	97,7	97,6	19386	23379	24022	27232
Київська	111,7	101,9	93,4	99,4	34420	40483	39988	46058
Кіровоградська	109,2	100,7	109,5	100,6	19918	22082	25533	29223
Луганська	109,1	99,1	92,2	61	25067	25950	24514	14079
Львівська	108,7	102	98,8	100,9	20490	24387	24937	28731
Миколаївська	102,7	96,1	104,4	98,4	23402	24838	27355	30357
Одеська	102,1	96,8	105,7	98,3	25748	27070	29118	31268
Полтавська	101,8	97,8	94,4	96	35246	38424	39962	48040
Рівненська	104,6	103,3	96,9	102,6	16735	18860	19003	24762
Сумська	107,8	101,7	102,7	100,4	19800	21722	23517	26943
Тернопільська	111,3	109	96,6	108	15055	16644	16819	20228
Харківська	104,5	98,4	98,8	97,9	27966	29972	31128	35328
Херсонська	103,8	100,2	101,1	99,7	16990	17910	19311	21725
Хмельницька	108	109	96,9	102,3	17260	19920	20165	24662
Черкаська	106,4	100,9	100,7	98,9	21082	24558	26168	30628
Чернівецька	104	106,1	101,5	98,3	13228	14529	15154	16552
Чернігівська	107,8	104	95,8	100,5	19357	22096	22603	26530
м. Київ	100,7	101,9	106,4	96,1	79729	97429	109402	124163
м. Севастополь	103,1	88,4	106	...	24564	25872	28765	...
Україна, всього	105,2	100,2	100	93,4	28488	32002	33473	36904

Дані, наведені без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України [6]

Найнижчі показники валового регіонального продукту були в таких регіонах: Тернопільська область: 20228 грн. та на одну особу; Херсонська область: 23218 грн. та на одну особу; Чернівецька область: 16552 грн. та на одну особу.

Динаміка валового регіонального продукту свідчить про наявність численних загроз здійснення роздрібної торгівлі продовольчими товарами у більшості регіонів.

Проаналізуємо доходи населення регіонів у 2012–2015 рр. (табл. 2).

Незважаючи на позитивну динаміку показників табл. 2, наявний дохід у розрахунку на одну особу (грн.) суттєво відрізняється за регіонами.

Регіони з високим рівнем наявних доходів у розрахунку на одну особу: м. Київ. Середні показники у таких регіонах як Харківська, Одеська, Київська, Дніпропетровська області.

Найнижчі показники у Волинській, Закарпатській, Рівненській, Тернопільській областях та областях, де відбуваються військові дії.

Реальний наявний дохід суттєво скоротився у 2014–2015 рр. Реальний наявний дохід у 2014 році становив 88,5%, а у 2015 році – 77,8%. Найбільше доходи населення скоротилися у Донецькій, Луганській, Чернігівській, Харківській, Дніпропетровській, Київській областях.

Звертаємо увагу на те, що доходи суттєво впливають на розвиток роздрібної торгівлі продовольчими товарами, тому що домогосподарства витрачають понад 50% на продукти харчування (табл. 3).

Доходи та витрати населення впливають на обсяги роздрібної торгівлі у регіонах України. Основним показником розвитку роздрібної торгівлі є роздрібний товарооборот, який виражає суспільне визнання вартості та споживчої вартості частини суспільного продукту, спрямованого у сферу споживання.

Таким чином, реальний наявний дохід суттєво впливав на обсяг роздрібної торгівлі у 2015 році: у регіонах, де дохід був вищим – обсяг роздрібної торгівлі також був вищим, і навпаки.

Таблиця 2

Доходи населення за регіонами

Регіони	Доходи – всього				Наявний дохід, грн.			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
АРК	51759	57324	40757	44816
Вінницька	44265	46157	49418	59569	35441	37323	37812	45986
Волинська	25741	26907	27986	33695	19546	20609	20985	25521
Дніпропетровська	118823	124594	136810	163558	95349	99995	105223	125231
Донецька	158003	166366	142745	115416	128767	135362	113343	89121
Житомирська	34110	34947	36814	44234	27057	27405	27831	33833
Закарпатська	28028	29102	29988	36047	21534	22512	21840	27010
Запорізька	59191	62671	68327	80388	48482	50545	53449	62260
Івано-Франківська	36186	37310	37848	46072	27825	29003	28139	35407
Київська	55941	58894	63342	74716	45673	47216	49133	57238
Кіровоградська	27129	27695	28901	34898	20529	21485	21605	26111
Луганська	67025	71485	56233	42730	54405	57527	44124	33166
Львівська	72828	75762	79378	96133	55878	58762	59887	73026
Миколаївська	33907	35125	36373	43673	26900	27948	27362	33387
Одеська	70429	78285	80438	99071	53154	61265	58096	75554
Полтавська	44835	46984	49928	60504	35380	37118	38078	45846
Рівненська	29557	31811	33314	39693	22950	24507	25266	30248
Сумська	32415	33469	35375	43551	25920	26812	27007	33295
Тернопільська	26102	26345	26892	33082	20025	20424	19718	24817
Харківська	88352	91333	95897	113952	68226	71530	71841	85083
Херсонська	27221	29489	30077	36788	21551	23362	22183	28180
Хмельницька	35458	36770	38853	47598	28437	29865	29585	36779
Черкаська	33484	35024	36694	44598	26376	27353	27329	33306
Чернівецька	21012	22408	22941	28004	16409	17646	16798	21374
Чернігівська	29654	30393	31998	38094	24664	25306	24509	29064
м. Київ	194436	218747	240198	287915	149145	159534	180513	220892
м. Севастополь	11973	13336	8864	10227
Україна	1457864	1548733	1516768	1743979	1149244	1215457	1151656	1331735

¹ Попередні дані.

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України [6]

Таблиця 3

Структура сукупних витрат домогосподарств у 2010–2015 рр.

Статті витрат	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3073,3	3458,0	3592,1	3820,3	4048,9	4952,0
Структура сукупних витрат домогосподарств, %						
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9
продукти харчування та безалкогольні напої	51,6	51,3	50,1	50,1	51,9	53,1
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3
непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1
Довідково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	10,2

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця 4

Показники економічного зростання та роздрібної торгівлі в Україні

Показники, млн грн.	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Темпи проросту, %		
				2014/2013	2015/2014	2015/2013
Населення на 1 січня наступного року, млн осіб	45426,2	42929,3	42760,5	-5,5	-0,4	-5,9
Валовий внутрішній продукт, у фактичних цінах, млн грн.	1465198,0	1586915,0	1979458,0	8,3	24,7	35,1
ВВП у розрахунку на одну особу	32,3	37,0	46,3	14,6	25,2	43,5
Доходи Державного бюджету, млн грн.	339226,9	357084,2	534694,8	5,3	49,7	57,6
Доходи Державного бюджету на одну особу населення	7,5	8,3	12,5	11,4	50,3	67,4
Видатки Державного бюджету, млн грн.	403456,1	430217,8	576911,4	6,6	34,1	43,0
Видатки Державного бюджету на одну особу населення	8,9	10,0	13,5	12,8	34,6	51,9
Доходи зведеного бюджету, млн грн.	442788,7	456067,3	652031,0	3,0	43,0	47,3
Доходи зведеного бюджету на одну особу населення, млн грн.	9,7	10,6	15,2	9,0	43,5	56,4
Видатки зведеного бюджету, млн грн.	505843,8	523125,7	979871,4	3,4	87,3	93,7
Видатки зведеного бюджету на одну особу населення, млн грн.	11,1	12,2	22,9	9,4	88,0	105,8
Видатки Зведеного бюджету на освіту	105538,7	100109,5	114193,5	-5,1	14,1	8,2
Видатки Зведеного бюджету на освіту У % до ВВП	7,2	6,3	5,8	-12,4	-8,5	-19,9
Видатки на освіту на одну особу	2,3	2,3	2,7	0,4	14,5	15,0
Видатки Зведеного бюджету на охорону здоров'я	61568,8	57150,1	71001,1	-7,2	24,2	15,3
Видатки Зведеного бюджету на охорону здоров'я У % до ВВП	4,2	3,6	3,6	-14,3	-0,4	-14,6
Видатки на охорону здоров'я на одну особу	1,4	1,3	1,7	-1,8	24,7	22,5
Видатки Зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення	145062,6	138004,7	176339,8	-4,9	27,8	21,6
Видатки Зведеного бюджету на соціальний захист У % до ВВП	9,9	8,7	8,9	-12,2	2,4	-10,0
Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення на одну особу	3,2	3,2	4,1	0,7	28,3	29,2
Середньомісячна заробітна плата (грудень)	3619,0	4012,0	5230,0	10,9	30,4	44,5
Мінімальна заробітна плата (на кінець року)	1218,0	1218,0	1378,0	0,0	13,1	13,1
Рівень безробіття, %	7,7	9,7	9,5	26,0	-2,1	23,4
Роздрібний товарообіг на одну особу в рік	17,7	19,5	21,1	10,2	8,2	19,2
Мережа роздрібної торгівлі	65231,1	57359,9	57307,0	-12,1	-0,1	-12,1
Кількість магазинів, од.	42922,0	38621,0	38481,0	-10,0	-0,4	-10,3
Кількість магазинів на одну особу	0,9	0,9	0,9	-4,8	0,0	-4,8
Торгова площа магазинів	8946,1	7752,9	7720,0	-13,3	-0,4	-13,7
Торгова площа магазинів на одну особу	0,2	0,2	0,2	-8,3	0,0	-8,3

Джерело: складено і розраховано автором

Для оцінювання роздрібної торгівлі продовольчими товарами розглянемо динаміку макроекономічних показників України у розрахунку на одну особу населення та обсяги мережі роздрібної торгівлі підприємств (табл. 4).

Відповідно до даних табл. 4, впродовж 2013–2015 рр. населення України скоротилося на 5,9%, що впливає на макроекономічні показники і обсяги роздрібної торгівлі і України.

Динаміка обсягу ВВП є позитивною, і ВВП у розрахунку на одну людину щороку збільшується, за три роки цей показник збільшився на 43,5%.

Незважаючи на те, що доходи бюджету на одну особу за 2013–2015 рр. зросли на 67,4%, а видатки – на 51,9%, передумови макроекономічної стабілізації – відсутні, тому що видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зросли майже у 2,5 рази, мінімальна заробітна плата – збільшилася на 32,10%. Рівень зареєстрованого безробіття був на межі природного, а іноді і перевищував цей показник.

Впродовж досліджуваних періодів, домогосподарства не володіли достатніми ресурсами для фінансування власних потреб, а значну частину їхніх видатків становили видатки та поточні потреби.

Вагому частину загального товарообороту роздрібної торгівлі України займає товарооборот роздрібних торговельних мереж. Позитивна динаміка цього показника свідчить про формування умов стійкого економічного зростання торговельної галузі, задоволення потреб покупців та безперервне здійснення торгово-технологічного процесу; тоді як негативна – про нестабільність роздрібної торгівлі продовольчими товарами.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних умовах в Україні функціонують різноманітні торговельні формати, які розрізняються за обсягами реалізації, за охоптом території

обслуговування, за орієнтацією на різні сегменти споживачів залежно від рівня їх доходів, а відповідно, мають і різні підходи до ціноутворення, яке визначається їх ціновою політикою.

Аналіз факторів які формують умови розвитку роздрібної торгівлі продовольчими товарами, свідчить про те, що економічна політика країни в сучасних умовах тісно змикається з економічною діяльністю регіонів. Результати аналізу дозволяють діагностувати значну залежність регіонів від розвитку торговельних підприємств і підвищення на цій основі конкурентоспроможності регіональної і національної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азарян, О.М. Організація і технологія торгівлі [Текст]: навч. посіб. / О.М. Азарян, Е.М. Локтєв, В.П. Оліфіров. – Донецьк: Дмитренко, 2007. – 528 с.
2. Апопій В.В. Характер сучасного розвитку внутрішньої торгівлі України / В.В. Апопій, Н.С. Ситник // Торговля, комерція, підприємництво: зб. наук. пр. – Львів: Львівська комерційна академія, 2012. – Вип. 13. – С. 5 –
3. Белявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку: навч. посіб. / М.І. Белявцев, Л.В. Шестопалова – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 410 с.
4. Горбенко О.В. Ринок продуктової роздрібної торгівлі в Україні: формати, мережі, розвиток / О.В. Горбенко. – Молодий вчений. – № 9. Частина 1. – 2015. – С. 59–66.
5. Міценко Н.Г. Особливості розвитку торговельних мереж в конкурентному середовищі / Н.Г. Міценко, Л.Л. Бойко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.8. – С. 216–220.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Яців І.Б. Еластичність попиту на продовольчі товари як елемент конкурентного середовища / І.Б. Яців. – Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 1. – С. 61–64.